

Николай Райнов

Юнак и скъперник
Бретонска приказка

Имало някога си един чифликчия. Казвали го Матей Скъперника. По-голям скъперник от него никой не бил виждал. Ратай не можел да се свърти при него: ще поседи ден-два, па ще напусне. Прочул се Матей със своето скъперничество. Поискал ли да глави ратай за чифлика си, оня ще го погледне, па ще рече: „Аха! Ти си Матей Скъперника, нали? Не ща!“ И ще му обърне гръб.

Тъй Матей Скъперника обходил цялото село – да главява ратай. Никой не щял да се услови у него. Тогава решил да тръгне по другите села. Ходил, що ходил – стигнал до едно ханче. Видял, че в къта лежи един едър, парцалив момък.

– Кой е тоя, дето спи там? – запитал той ханджията.

– Слуга ни е. Пращаме го да върши това-онова. Млад е, силен е, върши работа за четирима.

– Тъкмо такъв ми трябва – рекъл Матей. – Тръгнал съм да ценявам ратай. Искам да си поговоря с тоя момък.

Ханджията събудил слугата. Оня се протегнал. Матей видял, че ръцете му са мургави, силни и дебели – само мишци. Момъкът станал. Той бил два пъти по-висок от другите мъже, изглеждал много силен.

– Как се казваш? – запитал го Матей, като го измерил с очи; той се зарадвал, че намерил тъкмо такъв, от какъвто имал нужда.

– Аз съм Ян Юнака – отвърнал слугата. – А ти си Матей Скъперника, нали? Виждал съм те.

– А! Познаваш ли ме? Добре тогава. Искаш ли да ми станеш ратай? Ще те храня и обличам, ще спиш у нас. Ще ти плащам по...

– Не ща да ми плащаш нищо – рекъл Ян.

– Още по-добре – казал селянинът, като потрил ръце от удоволствие.

– Заплата не ща – подел Ян. – Ще ти работя цяла година само за един хляб. Но свърши ли ми се годината, искам да те хвана за носа и да те отведа насред селото. Това ще ми бъде заплатата. Съгласен ли си?

На Матея никак не се харесало това условие, но понеже не искал да остави чифлика си без ратай, съгласил се.

– Добре – казал, – обаче ти ще вършиш всичко, каквото ти кажа, винаги ще ме слушаш и никога няма да ми отговаряш. Съгласен ли си?

– Бива – отговорил Ян.

Спазарили се и тръгнали.

Първите няколко месеца Матей не можел да се нахвали с новия си ратай: Ян работел от тъмно до тъмно, отхвърлял работа за четирима; бил добър и послушен; лягал късно, ставал рано; ядял, каквото му дадат.

Друг като него не можел да се намери никъде.

Но времето минавало. Матей почнал да си мисли за оня ден, когато Ян Юнака ще го улови за носа – да го отведе до селския площад. И мало, и голямо ще го дигне на подбив. Ще стане за смях на всички. Но не е само това. Ами ако Ян, какъвто е силен, го дръпне по-яко за носа – и носът му остане в ръката?

„Трябва – рекъл си чифликчията – да се отърва някак от тоя ратай. Глупост направих, че го взех. Я да го пратай някъде, отдето не ще може да се върне!“

И той повикал ратая, па му казал:

– Искаш ли, момко, да ми свършиш една работа? Имам стадо, което пасе далеч оттука, в една планина, на три дена и три нощи път. Иди го намери и го докарай. Аз ще ти покажа пътя.

– Да ида – рекъл Ян.

И тръгнал, накъдето му посочил господарят. Ходил три дена и три нощи. Стигнал сред планината. Каква планина! Страх да те обземе, като я видиш. Ту глухи полянки, покрити с високи преспи сняг, ту страхотни гори, ту пропасти – паднеш ли, никой не може да ти събере костите. А пък оня ми ти вятър, като се разфучал – бръсне и повала.

Потърсил Ян стадото – няма го никъде. По едно време наизлезли вълци – големи като магарета. Наобиколили го, завили, затракали зъби. Очите им засвяткали. Разбрал ратаят, че за това стадо му е говорел господарят. Изскубнал той едно голямо дърво, па се развъртял с него – сума вълци избил. А на ония, които оцелели, казал:

– Я тръгвайте пред мене, че инак и вас ще изтрепя!

И вълците тръгнали, както тръгва стадо овце. Пред него, пред него, та чак в селото.

Матей Скъперника бил уверен, че ратаят му няма да се върне. Той се радвал, че се е отървал от него. Шест дена минали – още го няма. Но все пак нещо глождело сърцето на чифликчията. Току поглеждал към пътя от връх плевнята: дали няма да се зададе ратаят? По едно време видял далече някаква черна точка. Тя почнала да расте. Не, не е една – много черни точки са. Какво пък ще да е това?

Позагледал се Матей – и що да види? Човек размахва дърво – и кара цяла глутница вълци. Те идват към чифлика – ето ги, все повече и повече се приближават. Боже господи! Та оня, който ги кара, е Ян!

Ян Юнака влязъл спокойно в къщи и рекъл:

– Ето, господарю, стадото, що ме прати да докарам. В двора е. Къде да го настаня? При овците ли, или при говедата?

Чифликчията помислил, па казал:

– Изкарай го вън от селото, па го затвори в празната кошара! Минали се няколко дена. Матей Скъперника отново се замислил.

Що да стори, та да премахне ратая? Мислил, мислил и намислил. Повикал Ян, па му рекъл:

– Слушай, момко, какво ще ти кажа! Я иди накоси трева – да си нахраниш стадото, що доведе от планината!

– Да ида – съгласил се Ян. – Къде расте такава трева?

– Къде ли? В Броселиандовата гора. Само там има трева за такова стадо. Иди, та накоси, колкото можеш, па я донеси!

– Тръгвам, господарю.

И Ян наистина тръгнал. Като чул, че го пращат в Броселиандовата гора, той изпърво се поуплашил. Но нали го казват Ян Юнака – бива ли да се бои?

Вървял три дена и три ноци, най-сетне стигнал до чудната, вълшебна и страшна гора – Броселиандовата гора.

Хитрият Матей знаел, че който е отишъл там, не се е върнал. Защото Броселиандовата гора е опасна. Там във всеки храст и дърво живее по един зъл дух. Онова, що изглежда, че вее като вятър между клоните, та разклаща листовината, не е вятър; то е охкане на хиляди хубави феи, пленени от злите духове и затворени в тъмни подземия, под корените на дървесата. А нощем по поляните излизат вампири, таласъми и дяволи; те въртят хоро, подскачат, играят – чак докле залезе месецът.

В Броселиандовата гора живее и най-големият вешер – Мерлен Магьосника. Той е вече стар. Брадата му е побеляла. Той седи на едно дебело стъбло и си подпира главата на костеливата ръка. Сълзи капят от очите му.

В това време се задава отдалеч Ян Юнака. Чупи дебелите дървета и изкоренява храстите, за да си пробие път: вълшебната гора е непроходима. Ян приближава бавно, защото трябва да изтръгне сума храсти и дървета, докле стигне до полянката.

Най-сетне той излиза на открито, вижда Мерлен и се доближава до него. Покланя му се. Запитва го защо плаче.

Магьосника му казва:

– Нали знаеш, че когато вълкът остарее – и кученцата почват да му се подиграват. Аз остарях. Докато бях млад, всички духове ми служеха, защото знаех много заклевания, които ги плашат и ги правят покорни. Но паметта ми отслабна, та не помня баялките и клетвите. Па и един таласъм дойде, та ми взе голямата магьосна книга. Сложи я ей там, под

оня огромен камък. Нямам сили да го повдигна, та да си взема книгата – а в нея са записани всичките ми баялки и заклевания.

– Добре – казва Ян Юнака. – От мене искай това. Ей сега ще ти дам книгата.

И той се изправя, отива при грамадният камък, навежда се, напряга мишците си и повдига камъка, после го захвърля в пропастта. Камъкът полита надолу и гърми по-силно от сто гръмотевици.

Мерлен Магьосника поема с треперещи от радост ръце голямата възшебна книга. Той е трогнат. Той благодари на Ян и му казва:

– Кажеш ми какво искаш. Каквото и да пожелаеш, ще бъде изпълнено.

– Искам от оная трева, с която се хранят вълците.

Мерлен му посочва къде расте необикновената трева. Ян започва да скубе. Наскубва огромна купа трева и я понася.

Тоя път Матей Скъперника бил уверен, че ратаят му не ще се върне. Ако не го разкъсат злите духове, таласъмните ще го нападнат и ще му изсмучат кръвта. Ако ли се отърве и от тях, Мерлен Магьосника ще го убие с поглед: той не пуща човек да влезе в магьосната гора.

Но ето че Ян се върнал и донесъл вълчата трева. Господарят му се престорил на много доволен.

– Иди я дай на стадото – рекъл той, – па си гледай другата работа!

Минали се пак няколко дена. На селянина дошло на ум нещо друго. Той повикал Ян и му казал:

– Имам една голяма грижа. Само ти можеш ми помогна. Преди време дадох взаимни пари на един таласъм. Срокът изтече, а той не ми ги е върнал. Да бяха малко пари, щях да му ги простя, а те са много, твърде много. Виждам те, че каквото и да захванеш, все го свършваш. Вземи този чувал, па върви, намери таласъма. Поискай му да ти върне парите. Но гледай да те не излъже, че таласъмните са много хитри. Цял ден трябва да брои жълтици, за да ти наброи, колкото съм му дал.

– Това – добре – казал Ян, – но къде живее таласъмът?

– Ще тръгнеш по широкия път и ще се отбиеш после вляво. Като вървиш три дни и три нощи, ще стигнеш до едно широко поле. Сред него се издига много голям камък. Под камъка има подземие: там живее таласъмът.

– Ще отида.

Ян тръгнал. Той подозирал, че господарят му го лъже: дават ли се на таласъм пари? Защо ще му са? Па и за вяра ли е – Матей Скъперника да даде някому толкова пари?

Но момъкът помнел, че се условил – да слуша господаря си, във

всичко да му бъде покорен и да му не възразява. Защо пък да не отиде най-сетне? Той е по-силен от хиляда таласъма: той е Ян Юнака.

Тръгнал Ян и вървял цели три дни и три нощи. Стигнал до равнината – широката бретонска равнина, що води към морето.

Високи диви метли растели там. Ян ги настъпвал, за да мине. Смарачило се. Изгрял месецът. Вятър разклатил ресите на върбите. Ян видял малките феи, които изскачали от пъпките. Изскачат ли, пъпките се разцъфтявали. После феите начевали да играят под лунната светлина. Златистите им рокли се развявали и блестели.

Жабите крякали в блатата: една на дебело, друга на тънко, трета като воденично кречетало, четвърта на писъци, на писъци, сякаш някой я е настъпил по крака. Но щом чули, че иде Ян, всички млъкнали. Само един глас се чувал още – гласът на зелената жаба, скрита някъде в лисовината на върбалака. Тя пеела плачевно и еднообразно.

Ян се спрял за миг. Жабите закрякали отново. От време на време се дочувал шепот или шумолене. Някое птиче прелитало между метлите. Някой прилеп разклащал листата, прехвърквайки между върбовите клони.

Вдясно на момъка се издигала борова гора. Тя изглеждала през нощта чудновата: сякаш хиляди исполини са се заловили за ръце и вървят бавно нанякъде. През клоните се прецеждали бели, сини, сребристи и златисти светлини.

Ян вървял и от време на време вдигал ръка, па я слагал на очите си – да погледне по-добре. Най-сетне съзрял големия изправен камък сред равнището. Запътил се натам.

Като вдигнал камъка, отдолу току изскачило едно грозно човече – едроглаво, тънконого, цяло обрасло с косми, с дълъг заострен нос – като човка – и със завити нокти като на сокол.

– Скоро дай парите, които дължиш на господаря ми, Матей Скъперника! – викнал Ян.

– Пари ли? Пари ли дължа някому? Я повтори да те чуя! – изпищял заканително таласъмът, па се залепил за крака на юнака и се напънал да си впише отровните нокти в месото му.

Ян го ударил по главата с пестник и таласъмът отскочил, но се залепил за другия му крак. Лесно било за Ян да го настъпи и да го смаже, но таласъмът му трябвал жив. Той го стиснал за шията, пхнал го в чувала и го завързал отгоре с въжето. Сетне нарамил чувала и тръгнал през полето. Ян бил толкова радостен, че се разпял, колкото му глас държи.

Пак изтекли шест дни и шест нощи.

Матей Скъперника си казал:

„Ян не се върна. Ако беше жив, щеше да си дойде досега: той взема две крачки за една. Сигурно таласъмът го е убил. Но как ли е успял един таласъм – малък колкото котенце – да повали Ян Юнака?“

Матей не можел добре да си обясни как е загинал Ян, но бил сигурен, че ратаят няма да се върне.

„С таласъм се мъчно излиза наглава“ – рекъл, па се проснал на дво-ра под едно дърво да спи.

Спи Матей и сънува. Горещо е и въздухът трепти от жегата над дългия пращен път. А по-нататък се простира голямата бретонска равнина. Ето високия изправен камък: той стърчи като исполин сред равнището, обрасъл с мъх. Ян е мъртъв. Той лежи наземи, вкочанял е вече. Колкото е голям – изглежда още по-голям, както е легнал. Цяла тълпа таласъми се вие на хоро около него. Гарвани прелитат на ята и скачат по мъртвеца.

Но изведнъж някой зашипва Матея по ухото. Кой е? Да не е някой от играещите таласъми? Матей скоква и почва да си търка очите. Господи боже, та това е Ян, неговият ратай! Той е жив – и се е върнал.

– Прощавай, господарю, че закъснях малко – казва Ян. – Затова пък ти нося чувала пълен: я го виж!

Матей поглежда чувала и си казва на ума:

„Гледай, го ти, проклетника: пари ми носи! Жълтици! Чуден момък! Как е можал да вземе от таласъма ония пари, които той не ми дължи, защото не само не съм му ги давал заем, но не съм го дори и виждал? По-добре, че не са го убили: инак нямаше да ми донесе жълтиците.“

Матей Скъперника забравя носа си. Той забравя всичко. Само едно му се иска: да преброи жълтиците.

А в това време Ян бавно развързва въжето, отваря чувала и го изтърсва. Изведнъж оттам изскача едно дяволче-таласъм, побесняло от яд, с пяна на устата.

Чифликчията изгубва и ума, и дума. Той се озърта насам-нататък, па току хваща пътя – дим да го няма. Той тича толкова бързо, че петите му го удрят по гърба. А зад него подскача таласъмът: гони ли го, гони.

Ян ги гледа и се превива от смях.

Много дни и нощи се изминали. Матей Скъперника се не връщал. А през това време слугите в чифлика ядели, пиели и се веселели. Нали не бил там господарят им – нямало кой да ги гълчи. Те вадели от

зимника, от тавана и килера каквото намерят за ядене и пиене, и си правели угощения. Отключвали скриновете, пробивали бъчвите с вино, месели баници, печели гъски, кокошки и прасета.

– Ян – казвали те на ратая, – ела да се повеселиш с нас! Много ти благодарим, че донесе таласъма, та пропъди скъперника. Стани ни ти господар: оня няма да се върне!

– Не ща – отвърнал Ян Юнака. – Не ща да ям имота на тоя сребролюбец. Само едно искам: да го хвана за мръсния нос и да го отведа, сред селото. Ще вървя да го диря, ако се не върне след ден-два.

И наистина Ян си взел нещата и тръгнал. Излязъл той на широкия път. Но колкото и да вървял, не срещнал господаря си никъде. После поел малките пътеки, край които растели жълтуги. Птиците пеели над главата му. Хладният ветрец развявал косата му.

На Ян било хубаво. Вечер той лягал на тревата и се заглеждал в звездите, разпръснати по небето. А през деня биел зайци, сърни, дори понякога и глигани. Когато нямало друг дивеч, мерил с лъка си птици. Убие ли нещо, щракал с кремъка си огнивото, запалвал огън, одирал животното и го изпичал – да се нахрани.

Но Матей Скъперника не се виждал все още никъде.

Една заран, когато вървял на ранина, Ян видял далече по пътя, че върви човек. Той идел насреща му. Ян крачел, пеел си и гледал към пътника. А оня бил едър и снажен – цял исполин. На главата му имало нещо лъскаво: слънчевите лъчи блестели по него и то приличало на нова църковна камбана.

Ян наближил. Срещнали се. Изгледали се един друг. Оня бил висок колкото Ян. На главата си носел много голям котел. И двамата се усмихнали.

– Къде си тръгнал тъй? – запитал Ян.

– Накъдето ми видят очите. А ти?

– И аз. Как се казваш?

– Йорик Готвача. А ти?

– Ян Юнака.

– Хубаво име. Ако щещ, да вървим заедно.

– Бива.

Тръгнали. И двамата имали еднакви навици. И двамата обичали да лежат на росната трева и да гледат синьото небе, да слушат песента на птиците и църкането на шурците. Само че Ян ходел по лов, а Йорик готвел в големия котел. Те си делели всичко по братски. Но Матей не го намерили никъде.

Както вървели и си приказвали, един ден се озовали на морския бряг. Морето – лъскаво като огледало – дремело спокойно под слънчевия блясък. В една лодка седял рибар и ловял риба. Но той не приличал на другите рибари. Бил едър – цял исполин. И въдицата му била особена – дълга греда, на чийто край било вързано въже. То се знае, че с такава голяма въдица ще се ловят и големи риби: исполинът-рибар хващал все морски змиорки и моруни.

По едно време той съзрял двамата другари. Станал и подкарал ладията към брега.

– Върви ли риболовството? – попитал го Ян.

– Ба, не върви твърде! Друг път съм хващал много по-едри риби. А вие, приятели, накъде сте тръгнали?

– Накъдето ни видят очите.

– Виж, това ми се харесва. И аз ще тръгна с вас. Ще оставя и ладия, и въдица, и риба – и всичко. Обичам другари като вас.

– Как се казваш?

– Ерик Рибаря. А вие двамата?

– Яз съм Ян Юнака, а моят другар е Йорик Готвача.

И те тръгнали – трима великани – весели и силни. Минат ли през някое село, децата ги сподиряли. Никой не бил виждал такива едри момци. Па били и майстори в работата. Йорик бил добър медникар. Той ковял котли, тепсии и блюда от мед и ги калайдисвал. Ерик плетял риболовни мрежи. Той кърпел и поправял скъсаните мрежи на рибарите.

Само Ян не похващал работа. Ни менци поправял, ни мрежи кърпел, а ходел от колиба на колиба и от хижа на хижа. Той търсел Матей.

Търсел го, но не го намирал никъде. Най-после решил да отиде с другарите си в Броселиандовата гора, където живеят много таласъми и дяволи – да попита къде е Матей Скъперника.

Запътили се за там. Стигнали до възшебната гора и се спрели на една поляна. Огладнели от дългия вървеж. Но в гората имало много дивеч, а в езерата й – едра и хубава риба. Ерик и Ян тръгнали на лов, а Йорик останал да накладе огъня и да приготви гореща вода, та да свари чорба, когато донесат месото.

Той се настанил в една борова горичка на завет. Насъбрал съчки, запалил огън, па седнал да се грее и да си пее. Огнището било край един хубав поток с бистра вода, която блестяла като скъпоценни камъни: ту се синеела като очите на Вивиана Магьосницата, ту се зеленеела и откривала големи дълбочини, дето е опасно да попадне човек. Йорик я гледал и броел пъстрите кръгли камъни вдън потока.

Той напълнил котела и го сложил на огъня. Водата скоро кипнала. Тя запяла, както никоя вода не е пяла на огъня. Упоителна и вълшебна песен запяла тая вода. Йорик вдигнал похлупака – и останал учуден: водата ври. Тя не е синя, не е и прозрачна, а румена. От нея излиза мирис на вкусна гозба.

„Тази вода е омагьосана“ – си казва готвачът.

Като рекъл това, много му се поискало да си топне пръста във водата, за да опита вълшебната чорба.

Но в същия миг зачул тънък глас, като че говори дете:

– Добрички ми чичо, дай да сръбна малко от чорбата! Много съм гладен. Виж ме колко съм малък: една глътка ми стига!

Йорик погледнал и видял до огнището едно косматото джудже с тънки ръчици и крачка, че си е снело учтиво островърхата шапка и го гледа в очите.

„Защо пък да не му дам да си сръбне малко? – рекъл си на ума юнакът. – То е съвсем мъничко. Ще пийне толкова, колкото би пийнало една птиче.“

И като се обърнал към джуджето, казал му:

– Добре. Пийни! Само гледай да не изпиеш всичката чорба, че аз я готвя за трима души, много по-едри от тебе!

Тя думи, разбира се, Йорик му рекъл на шега. Джуджето му отговорило:

– Мога ли да изпия толкова чорба? Нали ме виждаш колко съм дребен! Благодаря ти, добрички ми чичо. Много ти благодаря.

И като рекло това, човечето се навело над котела. На една глътка го пресушило и катурнало съда, та угасило огъня. Докле Йорик разбере що е станало, джуджето скочило в реката и изчезнало.

Исполинът се ядосал, но нямало що да прави. Вдигнал котела, напълнил го с вода и го сложил отново на огнището.

В това време Ян и Ерик се върнали и донесли един голям заек. Зайците в оная гора били едри като кози. Юнаците се почудили, като видели, че водата още не е завряла. А когато Йорик им разказал що се е случило в тяхно отсъствие, те почнали да се смеят.

– Бива ли – рекли – едно джудже да те изиграе? Как си му дал да те излъже?

Ерик предложил – да остане той край огнището, а другите двама да се разходят по гората, за да наберат билки за чорбата. Те отишли. Ерик стъкнал отново огън. И той се загледал в потока. Водата била толкова бистра, че му се допяло да влезе да се окъпе. Но нямало време –

трябвало да се пази котелът.

Водата кипнала скоро. От котела почнала да излиза пара с приятна миризма – сякаш в него има чорба от скариди със зеленчук и масло. Вкусна изглеждала тая чорба, па и Ерик бил много изгладнял. Дали да си натопи пръста, за да я опита? Нали той готви – всеки готвач трябва да опита гозбата си.

Но тъкмо в това време се чул – като по-рано – гласът на джуджето, което помолило да сръбне малко от чорбата.

– Ще имаш да вземаш – рекъл Ерик. – Да ти дам да изпиеш чорбата, след като измами Йорик Готвача! Само това няма да стане. Махай се оттук!

– Не бях аз, добрички ми чичо – заговорило жаловито джуджето, – брат ми беше. Той е по-голям и много лаком. Но и брат ми не е виновен: той сръбна само няколко глътки. Готвачът се изплаши, та бутна котела и чорбата се изля в огъня.

Ерик си помислил: „Може пък и тъй да е. Нека си сръбне джуджето: от една-две глътки чорбата не ще намалее много. Такова малко човече – и да иска, не може да изпие повече от една лъжица.“

И тоя път се случило същото. Джуджето изпило чорбата и обърнало котела. Ерик се заел отново да пали огън и да грее вода. Дошли другарите му и той им разказал всичко.

– Вие и двамата сте глупави – рекъл Ян, прегладнял като вълк. – Я легнете там, на тревата, а аз ще сваря заека с билките. Ако ли дойде джуджето, ще му дам да разбере с кого има работа.

Йорик и Ерик легнали и се заприказвали, а Ян почнал да готви. Скоро чорбата се сварила. Почнала да се вдига приятна миризма на вкусна гозба. Тъкмо юнакът се бил приготвил да сложи месото и билките, когато забелязал, че водата става румена. Той си топнал пръста и я опитал – сторила му се вкусна, като че ли не е вода, а сварена чорба.

И ето че в същия миг се чул гласът на онова джудже, което измамило Ерик и Йорик.

– Добрички ми чичо, моля ти се, дай да си сръбна малко чорбица, че съм прегладнял. Само една глътка ми стига.

Ян Юнака се обърнал и видял косматото човече със свалена шапка. Той скочил. Познал таласъма, който бил подгонил Матей Скъперника.

– Къде пропъди господаря ми? – викнал Ян. – Скоро да ми кажеш, че инак те пребих!

Таласъмът чак тогава познал своя враг. Той се разтреперал цял. Нахлузил си шапката на главата и побягнал, та се хвърлил в реката.

Ян се затекъл подире му. Магьосната вода изскочила от котела и потекла след юнака. Той се хвърлил в реката – да гони джуджето, и водата го заляла.

В това време Йорик Готвача и Ерик Рибаря спели. Когато се събудили, намерили огъня изгаснал и котела празен. Почнали да викат другаря си, но никой не им се обадил. Тръгнали да го търсят из гората.

А вълшебната вода покрила Ян и таласъма и се превърнала на голям син балдахин. Изведнъж тоя син балдахин се преобразил от само себе си на чуден дворец от бял мрамор. Таласъмът се затичал надолу по стълбата и влязъл през една голяма врата, която се отворила сама, като по вълшебство. Ян се втурнал след него. Таласъмът кръстосал сума стаи – коя от коя по-хубави. Първата била сребърна, втората – златна, третата – елмазена. А Ян Юнака тичал след него. Той се спирал от време на време – да погледа: такива чудесии не бил ни виждал, ни чувал дотогава.

Подир туй таласъмът се изкачил по една стълба от румен порфир и стигнал до висока бронзова врата. Тя се отворила и той минал. Но тутакси след това вратата се затворила. Ян останал отвън. Той почнал да чука по вратата, да удря с все сила, да я рита, но тя се не поклашала.

Тогава юнакът намислил друго. Той си спомнил, че бил видял пред входа на чудния дворец огромна скала. Спуснал се по стълбата, минал по коридорите и тичешком прекосил трите големи стаи – елмазената, златната и сребърната. Излязъл от двореца. Видял скалата. Тя била много тежка, но Ян Юнака я вдигнал като перо.

Върнал се с нея в двореца, минал през стаите, качил се по стълбата и се озовал пред тайнствената врата. Изсилил се и хвърлил скалата. Бронзовата врата се сринала с голям трясък. В същия миг Ян чул плач и пъшкане: скалата премазала таласъма, който чакал зад вратата.

Ян прескочил големия куп от развалини и влязъл в една широка стая, богато украсена. Сред стаята се спрял поразен от учудване: пред него стояла мома, хубава като пролетно цвете, с големи очи – сини като вълшебната река – и с бузи, румени като облаци при изгрев.

Тя била княгиня, защото имала златна корона. Момата толкова силно се уплашила от трясъка, че изпуснала златното си вретено и къделята с коприна. Ян се спрял плах като дете. Княгинята се изчервила от свян – бузите ѝ станали червени като облаци на залез. Тя, отворила уста и заговорила. Белите ѝ зъби светнали. Гласът ѝ зазвучал като музика.

Момата казала на Ян, че е дъщеря на царя, който управлява тая страна. Таласъмът, когото юнакът премазал зад вратата, я бил отвлякъл

една нощ и искал да се ожени за нея, но тя го не щяла. Тогава той я затворил в двореца, отдето можел да я освободи само оня, който има сила да счупи бронзовата врата. След това княгинята поблагодарила на юнака-освободител.

Ян Юнака не бил още говорил с княгиня. Той не знаел какво да й каже. Но ето че изведнъж му дошли на устата думи, които никак не очаквал. Дори се сам зачудил, че говори и умно, и хубаво.

– Хайде да вървим по-скоро – рекъл най-после той. – Да излезем от тоя проклет омагьосан дворец, дето си прекарала в мъки и плач. Аз ще те отведа при баща ти.

Ала княгинята била много отслабнала. Откак таласъмът я отнесъл в двореца, не била яла нищо и не била мигнала: не й се спяло. Ян я вдигнал на ръце и тръгнал. Щом излезли от двореца, сградата изведнъж се срутила – както се разсипва мъгла – и от нея не останало нищо.

Големият син балдахин се разтворил. Ян и момата се озовали край брега на потока, който пеел, а над тях блестели звездите. Тръгнал юнакът, носейки княгинята на ръце. Навлязъл в една широка пътека, от двете страни на която се издигали вековни дървета. Накрай пътеката имало голяма поляна, а по-натам се издигал великолепен дворец – толкова хубав, колкото бил изчезналият. Бляскави светилници осветлявали всичките му стаи.

– Там живее баща ми – рекла княгинята. – Пусни ме да вървя; още малко остана. Аз ще мога да ходя.

Царят посрещнал по царски Ян, който водел дъщеря му. Той му дал половината царство и го оженил за своята дъщеря – наследница на престола. Почнали дълга редица угощения, веселби и сборове. Всички се радвали и веселели. Цели две седмици – и деня, и нощя – можели да влизат в двореца населниците на онова царство, да ядат и пият до насита и да честитят на младоженците в престолния чертог.

От всички страни заприиждали гости: и млади и стари, и бедни и богати, и мъже и жени. Едни идвали на колесници, други – на волски коли, трети – на коне, мулета или магарета, четвърти – пеша. Но всички си отивали доволни, възхитени от богатата трапеза, от добрите вина, от хубавата княгиня и от силния и добър царски зет. Младоженците умеели да кажат на всекиго по една добра и любезна дума, та всеки ги обиквал.

Един ден се били изредили мнозина да честитят на Ян и княгинята. Младоженците останали най-сетне сами в престолния чертог. Но ето че лакеят влязъл и обявил, че идват трима просяци да ги поздравят.

– Да влязат – рекъл Ян.

Влезли. Лакеят, който бил обикновено важен и сериозен, тоя път се засмял. И наистина онези, които влезли, били смешни. Двамината били исполини по ръст, а третият – съвсем дребен и прегърбен. Първият великан носел на главата си голям котел, вторият бил нарамил огромен лък и въдица от дълга греда, а дребното човече се поклонило на княза чак до земята.

Ян не се засмял.

– Познах ви, приятели – рекъл той любезно. – Ти си Йорик Готвача, а ти – Ерик Рибаря. Добре сте дошли. Много ми е драго, че ви виждам отново.

И той ги прегърнал братски. Сетне се обърнал към третия и му казал:

И тебе познах. Ти си Матей Скъперника. Дошъл си навярно да си платиш дълга.

Малкият бил наистина бившият господар на Ян – хитрият скъперник Матей. След като се отървал от таласъма, той се научил, че хората отиват да ядат и пият без пари в двореца, и се упътил за там.

– Най-сетне ще се разплатим – рекъл Ян.

След това за голяма почуда на шишкавия домоуправител, на княгинята и на всички придворни царският зет слязъл от престола, хванал Матей за носа и го повлякъл. Той излязъл от двореца и замъкнал Скъперника наред онова село, дето бил чифликът.

Казват, че носът му бил останал в ръката на Ян.

Подир това Ян се върнал. Влязъл в двореца и запознал жена си с двамата свои побратими. После седнали всички на трапезата и Ян казал:

– Йорик Готвача ще бъде занаят предводител на войските ми, а Ерик Рибаря – началник на корабите ми.

Ян заживял щастливо. Щастливи били и всички около него.

КРАЙ

© Николай Райнов

Сканиране, разпознаване и редакция: unicode, 2008

Публикация:

Николай Райнов. Приказки от цял свят

Второ издание

Съставителство и редакция: Богомил Райнов

Литературна група V. Тематичен номер 2587

Редактор на издателството ЛИЛИЯ ИЛИЕВА

Художник ЛЮБЕН ЗИДАРОВ

Художник-редактор ВАСИЛ ЙОНЧЕВ

Макет и технически редактор ТОМА СТАНКУЛОВ

Коректор НАТАЛИЯ КАЦАРОВА

Дадена за набор 18. III. 1972 г. Подписана за печат 30. IX. 1972 г. Излязла от печат 20.

XII. 1974 г. Формат 58×84/18 Печатни коли 44,50. Издателски коли 36,93. Тираж

50,125. Цена 3,60 лв.

Издателство „Народна култура“ – София, 1974

ДПК „Димитър Благоев“ – София

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/4861>]